

ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОЕКЦІЇ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

УДК 37.012.1:37.017.924/.046.16

СУТНІСТЬ І ЗМІСТ ГУМАНІТАРНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПРОФЕСІОГЕНЕЗУ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Наталья Сегеда

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Анотація:

Гуманітарна сутність професійного розвитку викладача вищої школи розглядається як взаємозбагачення людськими смислами педагогічної професії та особистості. Такою технологією визначено гуманітарну експертизу – метод пізнання педагогічної реальності, що ґрунтується на гуманітарних цінностях і здійснюється з метою виявлення й осмислення гуманітарно-гуманістичних ефектів професійного розвитку викладача вищої школи. Об'єктом при визначенні параметрів порядку гуманітарної експертизи визначено професійний розвиток викладача вищої школи, предметом – технології його професіогенезу, метою – виявлення цілісності динаміки індивідуально-професійного ресурсу, стратегій професійного зростання та професійної педагогічної якості як чинників професіоналізації-трансфесіоналізації.

Ключові слова:

гуманітарний підхід, реінтеграція, гуманітарні ефекти, гуманітарна експертиза, професійний розвиток, викладач.

Сегеда Наталья. Сущность и содержание гуманитарной экспертизы професіогенеза преподавателя высшей школы

Гуманитарная сущность профессионального развития преподавателя высшей школы рассматривается как взаимообогащение человеческими смыслами педагогической профессии и личности. Такой технологией определена гуманитарная экспертиза – метод познания педагогической реальности, основанный на гуманитарных ценностях и осуществляемый с целью выявления и осмысления гуманитарно-гуманистических эффектов профессионального развития преподавателя высшей школы. Объектом при определении параметров порядка гуманитарной экспертизы определено профессиональное развитие преподавателя высшей школы, предметом – технологии его професіогенеза, целью – выявление целостности динамики личностно-профессионального ресурса, стратегий профессионального роста и профессионального педагогической качества как факторов професіоналізації-трансфесіоналізації.

Segeda Natalia. The essence and substance of the humanitarian expert review of university lecturer's profesiogenesis

The article deals with the problem of humanitarian essence of professional development of a university lecturer. The humanitarian essence is seen as a mutual enrichment of teaching profession and personality with human meanings. Such technology determines the humanitarian expert review which implies a method of learning of pedagogical reality based on humanitarian values and realized in order to determine and interpret humanitarian and humanistic effects of professional development of a university lecturer. While determining parameters of the humanitarian expert review the object is seen as professional development of a university lecturer, the subject is technologies of his professional genesis, the aim is to reveal the integrity of dynamics of the personal and professional resource, strategies of professional development and of professional pedagogical quality as factors of professionalization-transfessionalization.

humanitarian approach, reintegration, humanitarian effects, humanitarian expert review, professional development, lecturer.

Людина як мікрокосмос соціуму є рушійною силою розвитку суспільства, адже залежно від того, створює вона умови для існування творчих фізичних і духовних потенцій чи перешкоджає цьому, воно знаходиться в динамічній рівновазі чи потрапляє в режим стагнації, деградації й саморуйнування.

Сьогодні оцінювання та ієрархізація педагогічних явищ, зумовлених суб'єктами культурно-освітнього простру, втрачає аксіологічне підґрунтя, конкретизоване в гуманістичній парадигмі. Остання вказує на те, що цінності не засвоюються, а транслюються на один із вимірів внутрішнього світу людини, перетворюючи його на життєвий світ дійсності як простір для реалізації її актуальних потреб і можливостей. Тому суперечність між гедонізацією мотиваційно-потребнісної сфери професійної індивідуальності викладача вищої школи та необхідністю людиномірності педагогічного професіогенезу актуалізує пробле-

му пошуку гуманітарних технологій вивчення суб'єктних змін, що визначатиме вітально-аксіологічні виміри педагогічної реальності вищої школи.

У науковому доробку вітчизняних науковців та їхніх іноземних колег (В. Олійник, Л. Даниленко, В. Ортинський, І. Колесникова, О. Гура, В. Болотов, В. Сериков та ін.) зафіксовано раціональні наукові пропозиції розв'язання окресленої проблеми. Контент-аналіз вітчизняної наукової та науково-методичної літератури з питань вивчення особистісно-професійної діяльності педагога на засадах професіографічного, кваліфікаційного, компетентнісного, праксеологічного підходів дає змогу вивчити лише її окремі аспекти. Означені підходи зарекомендували себе як ефективні з позицій кадрового менеджменту в освітніх закладах, але недостатньо дослідженими залишаються психолого-андрагогічні та акмеологічні технології забезпечення процесу системної

реінтеграції культуротворчого «людиновимірною чинника» професійного розвитку викладача вищої школи й науково-педагогічної професії, що відбивали б особистісний смисл. Їх вивчення має спиратися на цілісність методичних засад для вивчення практичного досвіду освітнього руху викладача вищої школи безпосередньо у професійній діяльності й утворення індивідуально орієнтованого інструментарію для спостереження за динамікою особистісних смислів, мотивацій та ефектів їх реалізації у педагогічній реальності.

Як зауважує М. Каган [5], увесь зміст культури – взаємини людини з природою, форми організації суспільного життя, ставлення людей одне до одного. Гуманітаризм виступає системною властивістю аксіологічно-антропоцентрованої культури. Він співвідноситься з інтересами вільного розвитку цілісної Людини. Сучасні філософи освіти наголошують на актуальності розмежування понять «гуманітарність» і «гуманізм». Г. Тульчинський, зокрема, висловлює таку думку: «Гуманізму, схоже, місце поряд із економізмом і націоналізмом – формами обмеженої гуманітарності. Гуманітарність являє собою свободу духу <...> і якщо гуманітаристика – наука, то це *Geistwissenschaften* (психологічна наука) у буквальному смислі» [11, с. 18].

Орієнтація на ідеали й норми гуманітарної науки набуває більшої актуальності в педагогічній галузі: «Гуманітарна парадигма в науках про людину пропонує сприйняття людини у її цілісності й специфіці, як єство одночасно природно-тілесне, суспільне й душевно-духовне» [9, с. 207]. Використання поняття «гуманітарність», «гуманітарний» (від лат. *humanitas* – такий, що має людську природу, належить до духовності, духовної культури) пов'язано з його розумінням як ядра особистості, а педагогічного явища – як гуманітарного феномена. У розумінні педагогічної сутності гуманітарного підходу до професійного розвитку ми спиралися на еволюційну концепцію В. Шадрікова, у якій зазначається: «Людяність – насамперед атрибут групи (роду, плем'я). Тільки у спілкуванні з собі подібними олюднюється конкретний індивід» [13, с. 125]. Важливо наголосити на його думці про людяність, яка виявляється у симптомокомплексі властивостей людини, що визначають її ставлення до інших у діях і вчинках, які характеризуються з позицій добра і зла.

При гуманітарному підході, на відміну від гуманістичного, критерієм усіх речей виступає духовний вимір діяльності особистості, виявом якого є людяність як властивість духовно вільної людини, гуманітарна сутність якої – у взаємодії Людини із Всесвітом, що відрізняє його від людиноцентрованої сутності гуманістичного підходу. У своєму розумінні гуманітарності ми дотримуємось поглядів Ю. Кулюткіна і В. Бездухова

про те, що людяність є властивістю людини як результат гуманістичних стосунків між людьми як суб'єктами діяльності й спілкування, тоді як гуманізм – аксіологічна категорія, що фіксує суб'єкт-суб'єктні стосунки [7, с. 29].

Гуманітарна орієнтація наукового пізнання передбачає вивчення унікальних духовних феноменів і сприяє духовному процесу в людині, звільняючи місце для її особистісного зростання. Б. Братусь підкреслює, що ключовою властивістю гуманітарного підходу є активне залучення до соціально-історичного, культурного контексту позиції, що розглядає людину не як річ серед речей, а як джерело й коріння світу культури, з якою вона взаємодіє і з якої себе будує [1]. Переведення у практичну площину й раціональну організацію освітньої реальності гуманітарної ідеї загальнолюдської моралі та цінності людських цінностей стає надзавданням, що зумовлює соціокультурний попит на гуманітарну культуру особистості.

У визначенні змісту логіки гуманітарного підходу ми відштовхувались від концепції В. Андрущенка. За цією концепцією в контексті історії педагогіки розвиток особистості відбувається згідно з «духом епохи», який визначав освітні пріоритети. Загальною філософією Національної доктрини розвитку України у XXI ст. є філософія людини у глобалізаційно-інформаційному суспільстві. Освіта розглядається як функція суспільства, пов'язана з формуванням гармонійної, всебічно розвиненої, самодостатньої особистості, здатної «користуватися власним розумом», розвиненими почуттями й волею, жити та працювати у світі постійних змін і трансформацій [12, с. 81–85]. Посилаючись на значення англійського поняття «*humanities*», під гуманітарністю ми розуміємо ціннісні вияви духовної активності викладача вищої школи – наукової, педагогічної, методичної, практичної, художньої.

Гуманітарна спрямованість професійного розвитку викладача вищої школи полягає в особливій специфіці виходу за межі професійної етики як нормативної, що визначає цілеспрямоване самовдосконалення відповідно до культурних норм професії, формування «людини-виконавця», конформіста, транслятора стійких моделей професійної поведінки й переходу до творчого розв'язання проблеми самозбереження шляхом моральнісного оновлення взірців художньо-педагогічної діяльності, які вимагають нонконформізму, гуманітарної рефлексії духовних (людино- й культуротворчих) смислів професійної галузі. Отже, гуманітарна сутність професійного розвитку викладача вищої школи полягає у взаємозбагаченні людськими смислами педагогічної професії, які не мають статичної професійно обмеженої кваліфікаційної форми функціональної грамотності, а мо-

жуть варіюватися, враховуючи ймовірнісну природу життя й мистецтва, реалізуючи культурні потреби в духовному зростанні себе й іншого.

Вивчення продуктивності професійної діяльності викладача вищої школи традиційно сконцентровано навколо інваріантного змісту й адміністративної процедури атестації, що уповільнює визначення гуманітарно-гуманістичних результатів системної реінтеграції, взаємооновлювального творчого впливу професійної освітньої реальності на цілісність людини. Експериментальне дослідження професійного розвитку викладача вищої школи в системі безперервної педагогічної освіти не може ідентифікуватися з вивченням результатів його професійної діяльності як процедурою зовнішнього оцінювання продуктивності професійного шляху науково-педагогічного працівника. У параметрах моніторингу, безумовно, фіксуються результати особистісно-професійних змін, проте він належить до різновиду соціального контролю, що реалізується через технології атестації викладача, методики визначення рейтингу викладача вищої школи. Відомчий контроль, як твердить В. Введенський, уже з самого початку є фрагментарним, а відомча закритість створює серйозні перешкоди для громадянського суспільства, усього соціуму, адже в постіндустріальному суспільстві домінантою стає суспільна свідомість, а соціальний контроль усе частіше поєднується із внутрішнім самоконтролем індивідів та окремих соціальних груп: «Детальний контроль, яким ще називають професійну експертизу в межах педагогічної професії, застосовується у двох випадках – отримання адміністрацією інформації про слабку якість виконання педагогом своїх обов'язків або у процесі атестації» [3, с. 181].

Традиційні технології атестації викладачів сьогодні недостатньо враховують виникнення нових видів і типів безперервної професійної освіти у педагогічній галузі (наприклад, створення подвійних спеціальностей), перехід на освіту за вибором та оновлення змісту професійної освіти (наприклад, вибіркова частина програми професійної освіти, до якої входять різноманітні спецкурси тощо), можливості міграцій в освітньому маршруті серед споріднених спеціальностей. Зазначені особливості сучасної педагогічної дійсності потребують постійного оновлення стандартів, пошуку творчих рішень питань соціального контролю й самоконтролю професійної діяльності викладача вищої школи. У такому контексті ефективність розробленої методики вивчати практично неможливо, адже вона передбачає формування педагогічного генома професійного розвитку викладача вищої школи, який у посадових інструкціях «соціальних приписів», кваліфікаційних характеристиках, посадових обов'язках не зафіксований.

Одним із напрямів уваги науковців до розгляду продуктивності та ефективності професійного розвитку викладача з позицій людиномірності є дослідження питань деформацій, що має чимало акцентів аналізу, залежно від змісту обраної для вивчення проблематики. Так, дослідники виокремлюють серед негативних для професійного розвитку педагога вищої школи чинники професійних криз і деформацій, зокрема професійне вигорання особистості, професійні деструкції, професійні деформації особистості, професійний егоцентризм тощо [4, с. 119—141]. До чинників, що гальмують професійну самореалізацію, Л. Коростильова зараховує низьке саморозуміння, невпевненість у власних силах, конформність, зовнішній локус-контроль, спонтанність, недостатню гнучкість професійної поведінки, низьку комунікабельність і контактність, ізольованість і песимізм, емоційну нестійкість і підозрілість, пошук легких шляхів розв'язання проблем і моментальну вигоду, труднощі у спілкуванні та емоційному самовиявленні, відчуженість та інше [6, с. 175.]. У контексті психологічного компонента професійної компетентності педагога, що погребує особливій увазі, В. Олійник і Л. Даниленко вказують на особистісні деформації, викликані педагогічною діяльністю. В особистісному компоненті педагогічної діяльності науковці достатньо систематизовано й докладно виокремлюють комплекси «професійних захворювань» педагогів. Для проблеми нашого дослідження особливо важливим є один із їхніх висновків про появу у викладача вищої школи таких особистісних деформацій: девальвація методологічних і загальнотеоретичних знань, відчуття певної самодостатності, впевненість у тому, що наявний рівень забезпечує всі професійні потреби, припинення професійного зростання й особистісного розвитку [8, с. 27].

Наведені праці є лише незначною частиною досліджень, у яких ідеться про негативні для особистості наслідки, спричинені педагогічною професією, проте їх вибір зумовлений іншими, ніж професійний розвиток викладача вищої школи, аспектами аналізу (психологічний, педагогічний, андрагогічний). Подібні дослідження є важливими для теорії й практики професійної освіти, але ми звернули увагу на проблему, яка залишається поза науковим інтересом. Вона закладена в суперечності між рецептурно-інформаційним підходом до визначення продуктивності викладача вищої школи й потребою освітнього процесу вищої школи у стійкій динаміці особистісних смислів професії, критичному й творчому ставленні викладача вищої школи до власного досвіду, ustalених рольових знань і умінь, врахуванні системної відкритості професійних норм, що зумовлює необхідність застосування гуманітарного підходу до вивчення творчо-еволюційних взаємооновлю-

вальних якісних процесуальних ознак реінтеграції у педагогічній реальності особистості викладача вищої школи і культурних функцій професії.

Використання сучасних технологій професійного розвитку викладача вищої школи зумовлене теоретичними й методичними засадами, ефективність яких досліджувалася за технологією гуманітарної експертизи. Експертиза – специфічна цілеспрямована діяльність фахівців із вивчення об'єкта, продуктом якої є висококваліфікований висновок оцінювально-рекомендавчого змісту. Експертна оцінка полягає у впорядкуванні змін об'єкта за певним набором ознак. Важливим аргументом, що надає переваги експертному методу перед іншими, є доведена його ефективність [10, с. 190] у вивченні ситуацій, властивих і об'єкту нашого спостереження, зокрема за таких умов: структура досліджуваного об'єкта занадто складна; розвиток об'єкта повністю не підлягає опису; створення повної достовірної статистики щодо характеристик об'єкта є неможливим; наявна ситуація невизначеності; динаміка об'єкта не обмежена короткостроковим плануванням поведінки.

У виборі цієї технології визначальним є запропоноване С. Братченком тлумачення експертизи в педагогічному контексті – як процесу пояснення певного питання з опорою на думку фахівців [2]. Експертний погляд має складну природу й містить елементи особистісного знання експертів та об'єктивні дані. Дослідник підкреслює, що навіть у спонтанному «особистісному судженні» експерт завжди виходить на певні об'єктивні дані, а спроба повного вилучення суб'єктивного складника вказує на нівелювання суті експертизи та перехід на процедуру порівняння з еталоном, розрахунків за заданим алгоритмом тощо. Зважаючи на те, що гуманітарна технологія професійного розвитку викладача вищої школи має коригуватися людиномірно, соціально-андрагогічним і креативно-акмеологічним спрямуванням відповідної програми, позитивністю впливу на розвиток педагогічної реальності культурно-освітнього простору, етичністю програми та її елементів, то більш відповідною є методика експертизи, що ґрунтується на гуманітарному підході й відповідній методології.

Під гуманітарною експертизою Ю. Кулюткін і В. Бездухов пропонують розуміти перевірку ефективності здобутих знань щодо параметрів життєдіяльності людей, із урахуванням безпеки особистості [7, с. 193–195]. На думку Б. Юдіна, гуманітарна експертиза являє собою зіставлення та взаємодію різних сфер знання, а водночас –

ціннісних позицій щодо людини; у такому розумінні гуманітарна експертиза – це експертиза не з приводу людини, а експертиза для людини [14]. Отже, гуманітарна експертиза – рефлексія людино-і культуротворчої сутності й змісту освітньої реальності, яка здійснюється шляхом інтелектуально-духовного й предметно-практичного осмислення гуманітарних ефектів упровадження креативно-акмеологічного супроводу постдипломної освіти викладача вищої школи, спрямованого на формування індивідуально-професійного ресурсу як фактологічного матеріалу професійної педагогічної якості, що і є новоутворенням, «емерджентом» професійного розвитку.

Предметом гуманітарної експертизи стають соціальні технології, які гуманно впливають і на людину, і на способи її взаємодії з середовищем. Таке тлумачення вказує на можливість застосування цієї експериментально-дослідницької методики у вивченні концептуальних ідей професіоналізації-трансфесіоналізації викладача вищої школи. У нашому дослідженні гуманітарна експертиза застосовувалась як метод гуманітарної за методологією пізнання педагогічної реальності, що визначається гуманістичними цінностями та здійснюється з метою виявлення й осмислення гуманітарно-гуманістичних ефектів професійного розвитку викладача вищої школи. Вони (ефекти) відбивають не лише особистісну динаміку учасників, яка в експериментальному вивченні тяжіє до психологічних технологій дослідження новоутворень особистісного зростання, а й педагогічні результати цього процесу, його особистісні продукти (наприклад, розширення кваліфікації, формування поліпрофесійних рис, практичних умінь тощо – особистісних і діяльнісних новоутворень, зумовлених взаємодією з соціокультурним інститутом професії та реалізованих у стратегіях професійного зростання).

Традиційно критерій явища або процесу виступає водночас і їх метою, тому у визначенні параметрів порядку гуманітарної експертизи ми виходили з того, що її об'єктом був професійний розвиток викладача вищої школи, предметом – технології професіогенезу викладача вищої школи, метою – виявлення цілісності динаміки індивідуально-професійного ресурсу, стратегій професійного зростання та професійної педагогічної якості як чинників професіоналізації-трансфесіоналізації. Якісне пізнання або пізнання явищ є феноменологічним, тоді як кількісне пізнання є пізнанням причин.

Список використаних джерел

1. Братусь Б. С. Аномалии личности : монография / Б. С. Братусь. — М. : Мысль, 1988. — 301 с.
2. Братченко С. Л. Введение в гуманитарную экспе-

References

1. Bratus', B. S. (1988). Abnormalities of a personality. Moscow : Mysl'. [in Russian]
2. Bratchenko, S. L. (1999). Introduction into the

- ртізу образования [Электроний ресурс] / Братченко С. Л. — Режим доступу : www.koob.ru/bratchenko/ (10.03.13)
3. Введенский В. Н. Развитие педагогической профессии как социального института : дис. д-ра пед. наук : 13.00.01 / В. Н. Введенский. — СПб, 2005. — 419 с.
 4. Гура О. І. Педагогіка вищої школи : вступ до спеціальності. Навчальний посібник / О. І. Гура. — К. : Центр навчальної літератури, 2005. — 224 с.
 5. Каган М. С. Синергетика и культурология / М. С. Каган // Синергетика и методы науки / Под ред. М. А. Басина. — СПб. : Наука, 1998. — С. 201–219.
 6. Коростылева Л. А. Психология самореализации личности: затруднения в профессиональной сфере / Л. А. Коростылева. — СПб. : Речь, 2005. — 222 с.
 7. Кулюткин Ю. Н. Ценностные ориентиры и когнитивные структуры деятельности учителя / Ю. Н. Кулюткин, В. П. Бездухов. — Самара : СамГПУ, 2002. — 400 с.
 8. Післядипломна педагогічна освіта України : сучасність і перспективи розвитку : наук.-метод. посібн. / За заг. ред. В. В. Олійника, Л. І. Даниленко. — К. : Міленіум, 2005. — 230 с.
 9. Слободчиков В. И. Основы психологической антропологии. Психология человека : Введение в психологию субъективности : учеб. пособ. для вузов / В. И. Слободчиков, Е. И. Исаев. — М. : Школа-Пресс, 1995. — 384 с.
 10. Технологии гуманитарной экспертизы и социального аудита : учебно-методический комплекс / Под ред. В. В. Тимченко. — СПб. : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2008. — 228 с.
 11. Тульчинский Г. Л. Гуманитарность против гуманизма? / Г. Л. Тульчинский // Философские науки. — 2008. — № 8. — С. 7–19.
 12. Філософські засади трансформації вищої освіти в Україні на початку ХХІ століття : монографія / АПН України, Інститут вищої освіти ; [авт. кол.: В. Андрущенко (керівник), Л. Горбунова, Л. Зязюн та ін. ; ред. кол. : В. Кремень, В. Андрущенко, В. Луговий та ін.]. — К. : Педагогічна думка, 2007. — 352 с.
 13. Шадриков В. Д. Происхождение человечности : учеб. пособия для студ. вузов / В. Д. Шадриков. — 2—е изд., перераб. и доп. — М. : Логос, 2001. — 296 с.
 14. Юдин Б. Г. Технонаука, человек, общество : актуальность гуманитарной экспертизы / Б. Г. Юдин // Век глобализации. — 2008. — № 2. — С. 146—154.
 - humanitarian inspection of education. Retrieved from : www.koob.ru/bratchenko/. [in Russian]
 3. Vvedenskiy, V. N. (2005). Development of the teaching profession as a social institution. Thesis of Doctor of pedagogical sciences : 13.00.01. St. Petersburg. [in Russian]
 4. Gura, O. I. (2005). Pedagogy of the tertiary school. Introduction into the speciality. Teaching guidebook. Kyiv : Centre of educational literature. [in Ukrainian]
 5. Kagan, M. S. (1998). Synergetics and culture studies. In : Basina, M. A. (Ed.). Synergetics and methods of science. St.-Petersburg : Nauka. [in Russian]
 6. Korostyleva, L. A. (2005). Psychology of the personality's self-realization : difficulties in the professional area. St.-Petersburg : Rech'. [in Russian]
 7. Kulyutkin, Y. N. and Bezdukhov, V. P. (2002). Value orientations and cognitive structures of the teacher's activity. Samara : SamSPU. [in Russian]
 8. Oliynyk, V. V. and Danylenko, L. I. (2005). Post-graduate pedagogical education of Ukraine : modernity and prospects of development : scientific and methodological guide. Kyiv : Milenium. [in Ukrainian]
 9. Slobodchikov, V. I. and Isaev, E. I. (1995). Basics of psychological anthropology. Human psychology : Introduction into the psychology of subjectivity. Moscow : Shkola-Press. [in Russian]
 10. Timchenko, V. V. (2008). Technologies of the humanitarian inspection and social audit : teaching materials. St.-Petersburg : Publishing house RSPU after A. I. Herzen. [in Russian]
 11. Tul'chinskiy, G. L. (2008). Humanitarian against humanism? Philosophical sciences, 8, 7—19. [in Russian]
 12. Andrushchenko, V. and Gorbunova, L. and Zyazyun, L. (2007). Philosophical grounds of transformation of the higher education in Ukraine at the beginning of the 21st century. (V. Kremen', Ed.). Kyiv : Pedagogichna dumka. [in Ukrainian]
 13. Shadrikov, V. D. (2001). Origin of the humanness : teaching guide for university students. Moscow : Logos. [in Russian]
 14. Yudin, B. G. (2008). Technical science, the man and society : relevance of the humanitarian inspection. In : Epoch of globalization, 2, 146—154. [in Russian]

Відомості про автора:
Сегеда Наталя Анатоліївна
 segeda2008@ukr.net

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького,
 вул. Леніна, 20, м. Мелітополь,
 Запорізька обл., 72312, Україна.

Надійшла до редакції: 20.03.2013 р.
Прийнята до друку: 09.04.2013 р.